WYNIA'S WEEK

Dat waarheidsvinding en wetenschappelijke verdienste zijn verwijderd uit het wetenschapsbeleid schaadt niet alleen de wetenschap maar heel Nederland

Posted on 13 december 2025 by Gastauteur

*Door Raymond Poot**

Onlangs schreef Steije Hofhuis in *Wynia's Week* over hoe moeilijk het in Nederland geworden is om onderzoek te doen dat afwijkt van de dominante academische orthodoxieën. Zijn analyse liet zien hoe tegendraads onderzoek steeds minder ruimte krijgt.

Hier wil ik het hebben over een daaraan gerelateerde, minstens zo zorgelijke

ontwikkeling: het sluipend verdwijnen van waarheidsvinding en meritocratie uit officiële beleidsdocumenten van onze wetenschapsorganisaties. Deze twee ontwikkelingen staan op het eerste gezicht los van elkaar staan, maar raken dezelfde kern: een dreigend verlies aan diversiteit van ideeën, gebracht door wetenschappers van hoge kwaliteit.

Hoe 'waarheidsvinding' ineens verdween

Tot voor kort was het streven naar waarheid vanzelfsprekend als leidend principe van de wetenschap in Nederland. Je vond het terug in gedragscodes, adviezen, statuten. In de gedragscode voor wetenschappers uit 2014, opgesteld door de koepelorganisatie van de universiteiten – de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU), de voorloper van de Universiteiten van Nederland (UNL) – werd 'waarheidsvinding' nog genoemd, als dat waar onderzoek 'uiteindelijk' en 'uitsluitend' op gericht moet zijn. Ook het woord 'objectiviteit' kwam voor in die gedragscode.

In 2018 verscheen een nieuwe gedragscode, ondertekend door UNL, KNAW en NWO. Daarin kwamen de woorden 'waarheidsvinding' en 'objectiviteit' niet meer voor, zoals Hofhuis ook al opmerkte.

De Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen (KNAM) veranderde opvallend van toon. In een advies uit maart 2018 refereerde ze maar liefst elf keer aan waarheidsvinding. In 2021, in een nieuw advies over academische vrijheid, was het begrip verdwenen.

Bovenstaande veranderingen zijn zonder kennisgeving aan wetenschappers doorgevoerd. Geen mail aan leden, geen toelichting tijdens jaarvergaderingen, geen publieke communicatie. Terwijl dezelfde organisaties in andere gevallen juist zeer vaardig zijn in het informeren van hun achterban.

Geen 'waarheidsvinding', wel 'inclusiviteit'

Als je deze kernwoorden schrapt, dan zeg je iets over je intenties. Waarheidsvinding en objectiviteit stonden niet per ongeluk in de betreffende documenten, deze termen zijn de kern van wat wetenschap moet zijn: het streven naar het vinden/ontdekken van (nieuwe) waarheden en het streven naar feitelijkheid en

objectiviteit.

Terwijl de begrippen ‘waarheidsvinding’ en ‘objectiviteit’ verdwenen, kwamen er nieuwe begrippen bij. ‘Inclusiviteit’ en ‘veiligheid’ staan nu prominent in de documenten. In de gedragscode van 2018 worden deze woorden veel vaker genoemd dan in eerdere versies. Let wel, ‘waarheidsbevinding’, ‘inclusief’ en ‘veilig’ zijn niet tegenstrijdig (of zouden dat niet moeten zijn) maar zijn wel heel verschillende termen. Waarheidsbevinding is verbonden met feitelijkheid en objectiviteit, inclusief en veilig zijn vaak gevoelsmatigheden.

De stille revolutie bij NWO: het CV verwijderd

Parallel aan het verwijderen van waarheidsvinding en objectiviteit uit beleidsdocumenten is er nog een stille revolutie gaande, ditmaal bij de nationale wetenschapsfinancier: de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Wie een Veni-, Vidi- of Vici-talentbeurs krijgt, wordt waarschijnlijk het toekomstige kader van wetenschappers aan de universiteiten. Deze beurzen zijn bepalend voor carrièrekansen, vaste aanstellingen en hoogleraarschappen. Een uitgebreid curriculum vitae was decennialang onderdeel van de NWO-talentbeurzen. Wat en waar heeft iemand gepubliceerd? Hoe vaak is diens werk geciteerd? Welke bijdragen aan het vakgebied zijn aantoonbaar geleverd? Dat is informatie die er toe doet als we willen weten wie wetenschappelijk talent en ambitie heeft.

Maar onder druk van nieuw beleid heeft NWO het CV eerst gekortwiekt qua output-indicatoren en recentelijk helemaal verwijderd als beslissingscriterium. In de vooraanmelding is het nog aanwezig. Maar in de aanvraag is het CV verwijderd: externe beoordelaars en commissieleden kunnen en mogen niets zeggen over de kwaliteit van de onderzoeker, alleen over het ingediende voorstel.

Meritocratie werkt

De talentcompetities staan niet alleen, ook bij andere belangrijke NWO-competities is het CV verwijderd. Daarmee worden de beoordelaars expres blind gemaakt voor wat de wetenschapper gepresteerd heeft en blijft alleen een verhaal over, wat tegenwoordig ook door Chat-GPT geschreven kan worden.

Universiteiten en NWO benadrukken graag de maatschappelijke relevantie van

wetenschappelijk onderzoek. Maar competities waarin het CV een belangrijke rol speelt scoren hier veel beter op dan competities waarin het voorstel leidend is. Zo geven beurzen van de European Research Council, CV-heavy, per miljard euro ongeveer tweeënhalf keer zoveel patenten dan EU-instrumenten die vooral sturen op voorstellen tot verbetering van de maatschappij! Dat verschil ontstaat niet toevallig, maar uit het simpele feit dat kwaliteit méér kwaliteit oplevert. Meritocratie werkt.

Ook het ontmoedigende effect op jonge onderzoekers moet niet worden onderschat. Ambitieuze wetenschappers investeren jaren van hun leven in het opbouwen van een CV. Wanneer dat minder telt, wordt een loopbaan nog onvoorspelbaarder en het vak onaantrekkelijker.

Uitstraling naar de maatschappij.

Wetenschap heeft een voorbeeldfunctie in Nederland en wordt gezien als een onafhankelijke, intellectuele en economische bron. Als kernwaarden zoals waarheidsbevinding en meritocratie (kunnen) worden verwijderd uit het wetenschapsbeleid, zonder inspraak, is dat ronduit zorgelijk. En als die intentie hier aanwezig is, speelt die dan ook een rol in bestuurslagen van andere sectoren?

Het vacuüm dat zo ontstaat kan gemakkelijk worden opgevuld door bestuurlijke smaken en ideologische/politieke voorkeuren. Het gelijke uitkomsten-streven dat spreekt uit het verwijderen van het CV is zelf een voorbeeld van ideologie.

Nadelige economische effecten

Universiteiten leiden de toekomstige elite van Nederland op. Als meritocratie en waarheidsvinding daar aan belang verliezen is dat geen goede ontwikkeling. Wetenschap zou juist een referentiekader van hoog niveau moeten zijn waar opties voor een toekomstig Nederland zo objectief mogelijk worden gepresenteerd. Waarna de politiek hieruit een keuze kan maken.

Dan zijn er de mogelijke economische effecten. Zoals ik boven aangaf is CV zeer sterk bepalend voor de kwaliteit en economische impact van wetenschappelijk onderzoek. Nederland is nu top-5 van de wereld in vrijwel alle wetenschapsdisciplines. Dat was niet altijd zo. In de jaren tachtig van de vorige

eeuw, vóórdat NWO in 1987 werd gevormd, was Nederland een mondiale middenmoter. Er is geen enkele reden waarom Nederland niet opnieuw zou kunnen terugvallen naar die weinig benijdenswaardige positie voor de Nederlandse (kennis)economie.

***Raymond Poot** *is wetenschapper en schrijft regelmatig over wetenschapsbeleid.*

Wynia's Week** verschijnt 156 keer per jaar en wordt **volledig mogelijk gemaakt** door de donateurs. Doet u mee, ook straks in het nieuwe jaar? **Doneren kan zo**. **Hartelijk dank!

Donateurs kunnen ook reageren op recente artikelen, video's en podcasts en ter publicatie in Wynia's Week aanbieden. Stuur uw publicabele reacties aan reacties@wyniasweek.nl. Vergeet niet uw naam en woonplaats te vermelden (en, alleen voor de redactie: telefoonnummer en adres). Niet korter dan 50 woorden, niet langer dan 150 woorden. Welkom!